

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного, адміністративного
та фінансового права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Правове регулювання зовнішньоекономічної
діяльності в Україні”

Студентки 3 курсу ПР - 31 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки
6.030401 «Правознавство»
Лопух В.Р.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні	5
1.1. Поняття та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.....	5
1.2. Особливості правового забезпечення захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.....	15
РОЗДІЛ 2. Аналіз основних аспектів правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності	18
2.1. Організаційна структура управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні.....	18
2.2. Аналіз проблем правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі та їх усунення.....	32
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) є надзвичайно важливим чинником економічного та гуманітарного розвитку України. З огляду на важливість цього інституту йому приділено велику увагу в науковій літературі, в тому числі і юридичній.

В умовах масштабного розвитку світової економіки та розширення інтеграції України у світовий економічний простір особливої актуальності набуває питання щодо забезпечення сприятливих умов для здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Пріоритетною першоосновою для створення таких умов є наявність сприятливого законодавчого поля, яке регулює цю сферу правовідносин і характеризується ознаками стабільності, взаємоузгодження його правових норм, а це, безумовно, позитивно впливає на стан організації та здійснення ЗЕД, а значить — і на авторитет нашої держави в зовнішньоекономічних відносинах з іншими.

У свою чергу, недосконалість правової бази негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічних відносин нашої держави, призводить до створення додаткових можливостей безконтрольного вивезення з неї вкрай дефіцитних ресурсів і продажу їх на світовому ринку за демпінговими цінами.

Регулювання ЗЕД здійснюється для забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України, стимулювання прогресивних структурних змін в економіці та створення найсприятливіших умов для залучення економіки нашої держави до системи світового поділу праці та наближення її до ринкових структур розвинених країн світу.

Окрім того, роль правового регулювання ЗЕД, насамперед, полягає в підтримці державою національних галузей виробництва, оскільки при

наявності жорсткої конкуренції з боку імпортованих товарів підйом і функціонування національного виробництва стає неможливим.

Отже, сьогодні особливої значущості набуває питання правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Проблеми правового регулювання ЗЕД висвітлюються в працях цілої низки українських правознавців, зокрема, О. М. Вінника, О. В. Зайчука, С. П. Коломацької, В. В. Луця, В. Ф. Опришка, С. Г. Осики, І. Г. Побірченка, В. В. Поєдинка, Ю. С. Шемшученка, В. С. Щербини та багатьох інших науковців. У роботах зазначених вчених в різних площинах розглядаються різноманітні аспекти правового регулювання ЗЕД, що дає змогу говорити про детальну розробленість цієї сфери правової науки.

Метою курсової роботи є дослідження правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- охарактеризувати поняття та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності;
- визначити особливості правового забезпечення захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- проаналізувати організаційну структуру управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні;
- провести аналіз проблем правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі та їх усунення.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності

Основним законодавчим актом, який закріплює правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними суб'єктами господарювання, є Закон України від 16 квітня 1991 року "Про зовнішньоекономічну діяльність". Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення ЗЕД в Україні і спрямований на удосконалення правового регулювання усіх видів ЗЕД, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, надання послуг відповідно до загально визнаних засад, принципів, норм і правил міжнародної торгівлі та зобов'язань, взятих Україною в рамках міжнародних угод. У Господарському кодексі України від 16 січня 2003 року загальним положенням про зовнішньоекономічну діяльність присвячена Глава 37.

Зовнішньоекономічна діяльність - це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [11, с. 88-91].

Ознаки ЗЕД:

- а) за своєю сутністю вона є господарською діяльністю, тобто "діяльністю суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованою на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність" (ч. 1 ст. 3 ГК);

- б) ця діяльність побудована на відносинах між суб'єктами господарювання, що перебувають під юрисдикцією різних держав;

– в) вона може здійснюватися як на території України, так і за її межами, як з перетином митного кордону України, так і без такого перетину.

Однак останньому суперечить визначення ЗЕД у ч. і ст. 377 ГК - "ЗЕД - господарська діяльність, що в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону майном та/або робочою силою. При цьому кваліфікуючою ознакою ЗЕД є перетин митного кордону.

Правовою формою реалізації ЗЕД є зовнішньоекономічний договір (контракт). У міжнародних договорах, як єдиний критерій для визначення міжнародного характеру договору використовують критерій місцезнаходження комерційних підприємств сторін на територіях різних держав. Це є доказом того, що перетин митного кордону є не обов'язковою умовою зовнішньоекономічного договору [8, с. 21-26].

ЗЕД притаманні загальні ознаки господарської діяльності (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг; діяльність здійснюється на професійних засадах; отримання прибутку). Належність зовнішньоекономічних відносин до господарських визначає і методологію регулювання цих відносин.

Методи:

– а) метод автономних рішень суб'єктів господарювання (добровільно вступати в зовнішньоекономічні зв'язки; здійснювати будь-які види ЗЕД і зовнішньоекономічні операції, окрім заборонених законом; укладати зовнішньоекономічні договори та визначати зобов'язання за ними в межах законодавства тощо);

– б) метод владних приписів, згідно з яким діяльність суб'єктів господарювання підпорядковується обов'язковим моделям правовідносин, визначеним законодавством (необхідність отримання експортних або імпорتنих ліцензій; дотримання порядку розрахунку в іноземній валюті; дотримання порядку та строків проведення окремих видів зовнішньоекономічних операцій); в) метод рекомендацій, згідно з яким

держава регулює поведінку суб'єктів господарських відносин шляхом рекомендованих моделей відповідних правовідносин.

Принципи зовнішньоекономічної діяльності - це керівні начала, що визначають спрямованість правового регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Спеціальні принципи ЗЕД закріплює ч. 2 ст. 377 ГК, з деталізацією переліку у ст. 2 ЗУ "Про зовнішньоекономічну діяльність".

1. Принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у:

- виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати ЗЕД на території України, керуючись законами України;
- обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.

2. Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у:

- праві суб'єктів ЗЕД добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;
- праві суб'єктів ЗЕД здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинним законодавством України;
- обов'язку додержувати при здійсненні ЗЕД порядку встановленого законами України [11, с. 88-91].

Але, існують і обмеження - ліцензування зовнішньоекономічних операцій (ст. 16 ЗУ "Про зовнішньоекономічну діяльність"), заборона окремих видів експорту і імпорту (ст. 17 ЗУ "Про ЗЕД"), встановлення державної монополії на експорт (імпорт) певних товарів (ст. 20 ЗУ "Про ЗЕД") та ін.

3. Принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає у:

- рівності перед законом всіх суб'єктів ЗЕД незалежно від форм власності при здійсненні ЗЕД;

- забороні будь-яких, крім передбачених Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів ЗЕД, а також іноземних суб'єктів господарювання за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом.

4. Принцип верховенства закону, що полягає у:

- регулюванні ЗЕД тільки законами України;
- забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що створюють для суб'єктів ЗЕД умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України.

Протиріччя: відповідно до ст. 7 ЗУ "Про ЗЕД" - коло засобів регулювання ЗЕД широке і включає як акти державних органів різної юридичної сили, так і акти недержавних суб'єктів, однак п. 9 ст. 92 Конституції України встановлює, що виключно законами визначаються засади ЗЕД.

5. Принцип захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, який полягає у тому, що Україна як держава:

- забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів ЗЕД та іноземних суб'єктів господарювання на її території згідно з законами України;

- здійснює рівний захист всіх суб'єктів ЗЕД за межами України згідно з нормами міжнародного права;

- здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами тільки відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права [9, с. 172-175].

6. Принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів вказує на необхідність забезпечення правовими засобами економічної рівноваги при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, обміну рівними вартостям, недопущення фіктивного експорту з

метою отримання бюджетного відшкодування податку на додану вартість тощо.

Демпінг (експорт за заниженими цінами з метою завоювання частки на ринку іншої держави) відповідно до ст. 31 ЗУ "Про зовнішньоекономічну діяльність" є проявом недобросовісної конкуренції в ЗЕД, що тягне за собою застосування законодавчо визначених заходів захисту національного товаровиробника.

«Суб'єкт правовідносин – це учасник правових відносин, який має суб'єктивні права та здатний виконувати юридичні обов'язки». Хто ж може бути суб'єктом зовнішньоекономічних правовідносин згідно із законодавством України?

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон) зазначає, що ЗЕД – це «діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними...». Виходячи із вищенаведеного законодавчого визначення поняття ЗЕД, суб'єктами зовнішньоекономічних правовідносин мають бути, з одного боку, українські суб'єкти господарської діяльності України, а з другого – іноземні суб'єкти господарської діяльності. Такий суб'єктний склад є кваліфікуючою ознакою зовнішньоекономічних правовідносин.

В ГКУ зазначається: «1. Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. 2. Суб'єктами господарювання є: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську

діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці» [13, с. 174-179].

Виходячи з визначення поняття господарської діяльності, що дається в ч. 1 ст. 3 ГКУ, за Цивільним кодексом України (далі – ЦКУ) до суб'єктів господарської діяльності, а отже, і до суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин, можна віднести юридичні особи в таких організаційно-правових формах, як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) та виробничі кооперативи. За ГКУ до суб'єктів господарської діяльності, а таким чином і до суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин, можна віднести юридичні особи в таких організаційно-правових формах, як підприємства та об'єднання підприємств.

Саме так визначає суб'єктів ЗЕД ГКУ, згідно з яким «суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є: суб'єкти господарювання, зазначені в пунктах 1, 2 частини другої статті 55 цього Кодексу». Проте, коли ми звертаємось до ст. 3 Закону, яка дає перелік суб'єктів ЗЕД, то зустрічаємо там низку структур, що не є суб'єктами господарювання за законодавством України, тобто не є відповідними юридичними особами чи фізичними особами – підприємцями.

Так, відповідно до Закону суб'єктами ЗЕД в Україні є: «фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України», незалежно від того чи зареєстровані вони як підприємці, чи ні. Таке положення Закону не можна вважати відповідним, оскільки, як уже зазначалося вище, згідно з ГКУ суб'єктами господарювання, а отже, і суб'єктами ЗЕД (зовнішньоекономічних правовідносин) в Україні

можуть бути тільки фізичні особи, зареєстровані відповідно до закону як підприємці [14, с. 58-63].

Закон також відносить до суб'єктів ЗЕД «об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність». Але чи можуть такі об'єднання насправді бути суб'єктами правовідносин, в тому числі й зовнішньоекономічних? На нашу думку, ні. Як відомо, «можливість того чи іншого суб'єкта бути учасником правовідносин визначається його правосуб'єктністю. Правосуб'єктність – це передбачена нормами права здатність особи бути носієм прав і обов'язків, здійснювати їх від свого імені та нести юридичну відповідальність за свої дії». Об'єднання, що не мають статусу юридичної особи, не мають відповідної правосуб'єктності для того, щоб бути учасником зовнішньоекономічних правовідносин. Згідно зі ст. 55 ГКУ вони не можуть бути суб'єктами господарювання, а таким чином згідно із абзацом дванадцятим ст. 1 Закону, ч. 1 ст. 377 та ч. 1 ст. 378 ГКУ такі об'єднання не можуть бути і суб'єктами ЗЕД (зовнішньоекономічних правовідносин).

Крім того, такого роду об'єднання згідно зі ст. 2 Цивільного кодексу України не можуть бути учасниками цивільних, зокрема майнових відносин. Такі об'єднання, наприклад, не можуть від свого імені укласти зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу товарів, набути за таким договором будь-які права чи обов'язки, нести за таким договором відповідальність тощо [11, с. 88-91].

До суб'єктів ЗЕД Закон також відносить «структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України». Але, як уже зазначалося вище,

структури, що не мають статусу юридичної особи, не наділені достатньою правосуб'єктністю, щоб бути учасниками зовнішньоекономічних правовідносин. Вони згідно зі ст. 55 ГКУ не можуть бути суб'єктами господарювання, а таким чином згідно із абзацом дванадцятим ст. 1 Закону, ч. 1 ст. 377 та ч. 1 ст. 378 ГКУ такі структури не можуть бути і суб'єктами ЗЕД (зовнішньоекономічних правовідносин). Згідно зі ст. 2 Цивільного кодексу України такі структури також не можуть бути учасниками цивільних, зокрема майнових відносин. Адже структурна одиниця іноземного суб'єкта господарської діяльності не може, наприклад, укласти зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу товарів від свого власного імені, а укладає його на підставі довіреності від імені відповідного іноземного суб'єкта господарювання, який з точки зору права і виступає суб'єктом відповідних зовнішньоекономічних правовідносин.

До суб'єктів ЗЕД Закон відносить також «спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України»¹³. З цього приводу, по-перше, треба зазначити, що будьякі підприємства згідно з ч. 4 ст. 62 ГКУ є апріорі юридичними особами. Юридичні ж особи як суб'єкти ЗЕД окремо згадаються в Законі, і з огляду на те, що поняття «юридичні особи» є більш широким і охоплює собою поняття «підприємства», ми не бачимо жодної потреби виділяти спільні підприємства як окремих суб'єктів ЗЕД. По-друге, треба зазначити, що чинним законодавством, яке регулює порядок державної реєстрації юридичних осіб, взагалі не передбачається створення та державна реєстрація спільних підприємств [18, с. 20-31].

«Об'єкти правовідносин – це певні матеріальні, духовні та інші соціальні блага, з приводу яких між суб'єктами виникають, змінюються чи припиняються правовідносини». В юридичній науці «розрізняють такі види об'єктів правовідносин: 1) матеріальні блага: а) предмети природи в їх

природженому стані (земля, надра, водні ресурси та ін.); б) штучно створені предмети в процесі трудової діяльності – речі рухомі і нерухомі (засоби виробництва, майно, предмети споживання тощо); в) цінності – гроші, акції, векселі, облігації, цінні документи (диплом, атестат); 2) особисті нематеріальні блага – життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація, ім'я (назва), освіта, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості та ін.; 3) продукти (результати) духовної та інтелектуальної творчості – твори мистецтва, літератури, науки, техніки, живопису, кіно, інформація, комп'ютерні програми та інші результати інтелектуальної діяльності, що захищаються законом (наприклад, Законом України «Про авторське право і суміжні права»); 4) послуги виробничого і невиробничого характеру – виконання роботи, зумовленої договором або контрактом, наприклад, доставка вантажу до місця призначення за договором перевезення; 5) загальносоціальні цінності і блага – екологічна безпека, громадський порядок тощо».

У визначенні ЗЕД, що дається в Законі, не міститься вказівки щодо того, з приводу яких соціальних благ складаються зовнішньоекономічні правовідносини. У визначенні ЗЕД, що дається в ГКУ, законодавець відніс до благ, що становлять об'єкти зовнішньоекономічних правовідносин, майно та робочу силу. Так, згідно з ГКУ «зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою».

Аналізуючи зазначені в ГКУ об'єкти зовнішньоекономічних правовідносин, треба підкреслити, що майно, тобто «сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання...», належить до матеріальних благ і тому з точки зору теорії права, без сумніву, може бути об'єктом правових відносин, в тому

числі і зовнішньоекономічних. Однак виникає питання, чи насправді може бути об'єктом зовнішньоекономічних правовідносин робоча сила, як це зазначено в ч. 1 ст. 377 ГКУ?

«Робоча сила – це здатність людини до праці... Робоча сила невіддільна від людини, від її особи». Сама людина є власником своєї робочої сили і як власник тільки «вона має право на володіння, розпорядження й користування нею». У теорії права цілком справедливо зазначається, що «у сучасних правових системах світу людина, як така, не може бути об'єктом правовідносин (на відміну від минулого, коли раб чи кріпак розглядався як «річ, яка вміє говорити» і міг бути проданий чи подарований)». Торгівля людьми (робочою силою), де людина виступає об'єктом відносин, заборонена міжнародним правом і правом України [19, с. 118-125].

У сучасних умовах в політекономії робоча сила розглядається як товар, але тільки за умов, що суб'єктом правовідносин з купівлі-продажу робочої сили (продавцем) виступає сам власник робочої сили, тобто людина, яка є носієм цієї робочої сили. Тобто з правової точки зору йдеться про трудові правовідносини, що опосередковуються трудовими договорами між працівниками та роботодавцями. Але у випадку, коли український працівник укладає трудовий договір (навіть якщо ми назвемо це договором про продаж своєї робочої сили) з іноземним роботодавцем, чи можна вважати такий трудовий договір зовнішньоекономічним договором і, таким чином, говорити про здійснення таким працівником ЗЕД? Очевидно, що ні. Адже працівник не є суб'єктом господарювання і, таким чином, суб'єктом ЗЕД, а трудовий договір за його участі не підпадає під ознаки зовнішньоекономічного договору, що містяться в абзаці тринадцятому ст. 1 Закону.

Таким чином, робоча сила не може бути об'єктом зовнішньоекономічних правовідносин. Натомість, об'єктами зовнішньоекономічних правовідносин можуть бути послуги виробничого і

невиробничого характеру (наприклад, перевезення вантажу або будівництво споруди) та результати інтелектуальної діяльності (наприклад, комп'ютерні програми тощо). Ці об'єкти зовнішньоекономічних правовідносин, на нашу думку, мали б бути зазначені замість робочої сили в ч. 1 ст. 377 ГКУ.

1.2. Особливості правового забезпечення захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

На етапі соціально-економічного розвитку України питання щодо захисту прав власності регулюються великою кількістю законодавчих актів. Це пов'язано з тим, що за останні роки прийнято цілу низку законодавчих актів ринкової спрямованості, які розроблялися поза кодифікованими системами цивільного та інших галузей права, що викликало суперечності між ними. Удосконалення законодавства з питань захисту прав власності суттєво впливає на формування ринкових відносин та створення сприятливого економічного середовища для розвитку підприємницької діяльності в Україні. Право на захист – це вид і міра можливої поведінки суб'єктів права щодо захисту своїх прав [5, с. 40-47].

Виконання суб'єктами підприємницької діяльності своїх завдань і функцій забезпечуються державою – політичними, економічними та юридичними гарантіями, встановленням сприятливого правового режиму їхньої діяльності. З цією метою в законодавчому порядку визначається їх компетенція, правове становище, внаслідок чого вони можуть бути учасниками державних, адміністративних, трудових, цивільних, цивільнопроцесуальних та інших правовідносин.

Суб'єкти господарювання мають право брати участь у цивільному судочинстві як суб'єкти захисту своїх прав та інтересів, оскільки вони виконують державні, колективні та громадські інтереси.

Виконання суб'єктами господарської діяльності зазначених функцій забезпечується сукупністю цивільно-процесуальних засобів, що визначають їх цивільну правосуб'єктність, гарантують їхню участь у процесі, спрямованому на захист майнових та немайнових інтересів суб'єктів.

Реалізація суб'єктивних цивільних прав щодо захисту прав власності суб'єктів господарювання здійснюється на основі наступних цивільно-правових принципів:

1. Непорушення прав і інтересів інших осіб.
2. Забезпечення захисту прав власності.
3. Дозволеність всього, що не заборонено законом.

Захист прав суб'єктів господарювання здійснюється господарськими судами і в окремих випадках – загальними судами. Стаття 1 Господарського процесуального кодексу України передбачає право звернення до господарського суду усіх юридичних осіб, а також громадян, які займаються підприємницькою діяльністю. Господарському суду підвідомчі також спори за участю іноземних фірм, організацій та громадян-підприємців, які знаходяться на території іншої держави.

До компетенції господарського суду відносяться: економічні спори між організаціями, громадянами-підприємцями, незалежно від їх відомчої приналежності, які виникають у зв'язку з підписанням договорів, зміною їх умов та невиконанням зобов'язань [6, с. 91-95].

Основні спори вирішуються в судовому порядку. Господарський суд є однією з гілок судової влади (поряд із загальними судами), на яку законом покладено здійснення правосуддя у господарських відносинах. Він є незалежним органом у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами.

Організація і діяльність господарського суду визначаються Конституцією України, Законом України “Про господарський суд”, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законодавчими

актами нашої держави, а також міждержавними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційна структура управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні

Кожна держава самостійно формує систему і структуру регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яка повинна забезпечувати: захист економічних інтересів країни і законних інтересів усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення однакових можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у розвитку всіх законних видів бізнесу незалежно від форм власності, а також усі напрями використання доходів і вкладання інвестицій; заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Суб'єктами регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні згідно з відповідним законом є [3, с. 119-129]:

- Україна як держава в особі її органів у межах їх компетенції;
- недержавні органи управління економікою (товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;
- суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Для регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні використовуються певні інструменти, а саме:

- закони України;

- передбачені в законах України акти тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;
- економічні заходи оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;
- рішення недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
- угоди, які укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і не суперечать законам України.

Для регулювання господарської діяльності іноземних підприємців, суб'єктів бізнесу встановлюються такі правові режими:

- національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають такі права і обов'язки, як і місцеві підприємці;
- режим найбільшого сприяння надається іноземним суб'єктам підприємницької діяльності на основі взаємних угод і застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;
- спеціальний режим, який застосовується на територіях спеціальних економічних зон, а також митних союзів, до яких входить Україна, та у випадках встановлення спеціального режиму згідно з міжнародними угодами.

Структура органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, як для розвинених країн, так і для інших груп країн, не має принципових розбіжностей і містить такі інституції, як показано у табл. 3.3.

Суб'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері економіки є: президент України, Кабінет Міністрів України, профільні міністерства, державні комітети (державні служби), інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, урядові органи державного управління

місцеві державні адміністрації та їх структурні підрозділи, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад [11, с. 88-91].

Таблиця 3.3

СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Принципова система органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Система органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні
Парламент країни	Верховна Рада України
Кабінет міністрів	Кабінет Міністрів України
Профільні міністерства	Міністерство економіки України, Міністерство закордонних справ України
Центральний банк країни	Національний банк України
Митні органи	Державна митна служба України
Відповідні державні комітети (державні служби) та відомства	Антимонопольний комітет України, Державна служба експортного контролю України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі
Органи місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю	Місцеві ради народних депутатів України та їх виконавчі і розпорядчі органи, територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України

Найбільш значущим за юридичною силою обсягом повноважень щодо управління економічними процесами в державі володіє президент України, які встановлені Конституцією України (ст. 106) і насамперед полягають у

тому, що президент України визначає основні напрями зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема, економічної, впливає на розстановку кадрів, створення управлінських структур у даній сфері. Це зумовлено тим, що президент України:

- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;

- звертається з посланням до народу та із щорічним і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище країни;

- представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює управління зовнішньоекономічною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;

- призначає за згодою Верховної Ради Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення про його відставку;

- призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів КМУ, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах;

- призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України голову Антимонопольного Комітету України, голову Фонду державного майна України;

- утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;

- скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

- підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

- має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України.

Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, є Верховна Рада України - центральний орган законодавчої влади, до компетенції якого належать:

- прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;

- затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;

- розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

- укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами;

- затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування, митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України;

- затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню або забороняється [4, с. 71-73].

Кабінет Міністрів України є центральним органом виконавчої влади, який у напрямі регулювання зовнішньоекономічної діяльності виконує такі функції:

- вживання заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

– здійснення координації діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з регулювання зовнішньоекономічної діяльності; координація роботи торговельних представництв України в іноземних державах;

– прийняття нормативних актів управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;

– проведення переговорів і укладання міжурядових договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечення виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучення до їх виконання інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;

– внесення на розгляд Верховної Ради України (відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України) пропозицій про систему міністерств, державних комітетів і відомств - органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які вона має згідно з законами України;

– забезпечення складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;

– здійснення заходів щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України.

Міністерство економіки України (Мінекономіки) є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Відповідно до покладених на нього завдань, у напрямі регулювання

зовнішньоекономічної діяльності, Міністерство економіки України здійснює функції [5, с. 40-47]:

- забезпечення і координація в межах повноважень виконання українською стороною зобов'язань за міжнародними договорами України з ЄС;

- забезпечення реалізації державної зовнішньоекономічної політики, розробка концепції та стратегії розвитку зовнішньоекономічного потенціалу держави, механізму державного регулювання зовнішніх економічних зв'язків;

- розробка заходів, спрямованих на нарощення інвестиційних ресурсів, створення сприятливого інвестиційного клімату, та організація їх здійснення;

- координація і забезпечення разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади реалізації державної політики у сфері економічного та технічного співробітництва з іноземними державами та міжнародними організаціями щодо виконання економічних програм і проектів.

Основною структурною одиницею міністерств є управління (департамент). У структурі центрального апарату Міністерства економіки України налічується 29 департаментів і 15 інших самостійних підрозділів. Безпосередньо виконання функції регулювання зовнішньоекономічної діяльності в структурі Мінекономіки покладено на Департамент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, до складу якого входять: 1) відділ нетарифних інструментів зовнішньоекономічної діяльності; 2) відділ забезпечення нетарифного регулювання; 3) відділ контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності; 4) відділ державного регулювання зовнішньоторговельних операцій [6, с. 91-95].

Серед інших департаментів, пов'язаних із регулюванням зовнішньоекономічної діяльності: Департамент державної політики у сфері зовнішньої торгівлі, Департамент міжнародної технічної допомоги та

співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, Департамент з питань торговельного захисту, Департамент торговельно-економічних відносин з країнами СНД та Російською Федерацією, Департамент двостороннього торговельно-економічного співробітництва, Департамент співробітництва з Європейським Союзом, Департамент торговельних переговорів та співробітництва з СОТ.

За характером діяльності всі управління (департаменти) міністерства можна об'єднати в три групи: 1) торговельно-політичні; 2) головні галузеві управління; 3) функціональні управління та відділи. Торговельно-політичні управління (регіональні) займаються питаннями розвитку торговельних взаємозв'язків з окремими групами країн. Вони виробляють основи торговельної політики країни, а також заходи щодо зміцнення економічних зв'язків із зарубіжними країнами. Головні товарні (галузеві) управління здійснюють контроль за виконанням експортних та імпорتنих планів; вивчають комерційні умови експорту й імпорту; розглядають заявки іноземних держав на постачання і закупівлю товарів, проводять переговори з іноземними делегаціями з питань експорту й імпорту; спостерігають за товарною структурою зовнішньої торгівлі та оптимізують її відповідно до потреб внутрішнього ринку; видають дозволи на ввіз і вивіз товарів; беруть участь у підготовці типових контрактів і загальних умов поставок.

Серед функціональних управлінь та відділів існує кілька типів. Зокрема, договірно-правове управління (готує проекти торговельних договорів і угод, урядових постанов; контролює виконання правових умов договорів і угод); валютне управління (складає валютні баланси з торгівлі з окремими країнами, видає дозволи на платежі в іноземній валюті); митне управління (керує місцевими митними організаціями і контролює дотримання ними вимог законодавства і правил митної справи; вивчає питання митної політики, розробляє проекти митних тарифів, бере участь у розробці проектів міжнародних угод у частині, що стосується митної справи);

управління цін (здійснює загальний контроль за ціновими умовами контрактів) та ін.

Міністерство закордонних справ України (МЗС) є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує проведення зовнішньої політики держави і координацію діяльності у сфері зовнішніх зносин України. МЗС здійснює повноваження безпосередньо і через закордонні дипломатичні установи України, представництва МЗС на території України, організації та установи, що належать до сфери його управління. Головними завданнями Міністерства закордонних справ є [7, с. 85-89]:

- участь у забезпеченні національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства;

- сприяння забезпеченню стабільності міжнародного становища України, піднесенню її міжнародного авторитету, поширенню у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера;

- створення сприятливих зовнішніх умов для зміцнення незалежності, державного суверенітету, економічної самостійності та збереження територіальної цілісності України;

- забезпечення відповідно до наданих повноважень цілісності та узгодженості зовнішньополітичного курсу України та ін. Структурними підрозділами Міністерства зовнішніх справ (МЗС) є департаменти і управління.

До системи органів дипломатичної служби належать посольства, постійні представництва і місії, генеральні консульства, представництва МЗС у регіонах, Дипломатична академія при МЗС.

Торгові представництва країни (торговельно-економічна місія у складі дипломатичних представництв за кордоном) в іноземних державах захищають за кордоном права України у сфері зовнішньої торгівлі. Функції та завдання торговельних представництв такі: 1) представлення інтересів

своєї країни у сфері зовнішньої торгівлі і сприяння розвитку торговельних та інших господарських відносин даної країни з країною перебування торговельного представництва; 2) регулювання зовнішньої торгівлі своєї країни з країною перебування торговельного представництва; 3) здійснення зовнішньої торгівлі своєї країни з країною перебування торговельного представництва; 4) вивчення загальних економічних умов, зовнішньоекономічних зв'язків і кон'юнктури ринків країни перебування, враховуючи національні інтереси здійснення зовнішньої торгівлі, і подання відповідної інформації в Міністерство економіки та Міністерство закордонних справ своєї країни, а також зовнішньоторговельним організаціям та іншим зацікавленим організаціям і компаніям своєї країни [8, с. 21-26].

Торговельні представництва країни, як правило, є частиною відповідних повноважних представництв цієї держави за кордоном; вони входять до складу посольства або місії певної країни; безпосередньо підпорядковуються Міністерству зовнішньої торгівлі. Торговельно-економічна місія у складі дипломатичного представництва України за кордоном представляє та захищає у державі перебування інтереси України у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Основними завданнями і функціями торговельно-економічної місії є:

- захист економічних інтересів України, у тому числі у сфері оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності України у державі перебування;

- сприяння розвитку торговельно-економічних зв'язків України, залученню іноземних інвестицій до пріоритетних сфер економіки України і виконання міжнародних договорів України, укладених із державою перебування;

- інформування Міністерства економіки, Міністерства зовнішніх справ та інших органів виконавчої влади про цінову, податкову, тарифну

політику, яку проводить держава перебування, стосовно товарів, що експортують з України;

- підготовка висновків щодо доцільності імпорту товарів і послуг, залучення кредитів із держави перебування виходячи із запропонованих державою перебування цін, тарифів, кредитних ставок тощо [10, с. 105-106].

Національний банк України (НБУ) є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, її емісійним центром, проводить єдину державну політику в сфері грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці, організує міжбанківські розрахунки, координує діяльність банківської системи в цілому, визначає курс грошової одиниці стосовно валют інших країн. Національний банк встановлює вид грошових знаків, їх номінал, відмінні ознаки і систему захисту. До функцій НБУ входять:

- зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

- представлення інтересів України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладання відповідні міжбанківські угоди;

- регулювання курсу національної валюти України до грошових одиниць інших держав;

- здійснення обліку і розрахунків з наданих і одержаних державних кредитів і позик, провадження операцій з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;

- гарантування кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України;

– здійснення інших функцій відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" (872-12) та інших законів України.

Митні органи - це державні установи, які контролюють експортно-імпорتنі потоки на митному кордоні країни; ведуть митну статистику, розробляють митні правила і процедури, стягують митні збори, мито, податки.

Державна митна служба України є спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері митної справи, основним завданням якого є здійснення митного контролю в Україні згідно з чинними законами України.

Регіональна митниця - орган, який на закріпленій за ним території в межах компетенції здійснює митну справу і забезпечує комплексний контроль за додержанням законодавства України з митної політики, здійснює керівництво і координацію підпорядкованих митниць і спеціалізованих митних установ та організацій [10, с. 152-153].

Митниця - це орган, який безпосередньо забезпечує виконання законодавства України з питань митної справи, справляння податків і зборів та виконання інших завдань, покладених на митну службу України.

Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Цей комітет підконтрольний Президенту та підзвітний Верховній Раді України. Основним його завданням у сфері зовнішньоекономічної діяльності є здійснення контролю за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності антимонопольного законодавства. Систему органів Антимонопольного комітету України утворюють Комітет і його територіальні відділення (в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі), повноваження яких визначаються комітетом у межах компетенції. За потреби можуть створюватись міжобласні територіальні відділення.

Державна служба експортного контролю України - це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Основними завданнями Держекспортконтролю України є [11, с. 88-91]:

- участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері державного експортного контролю щодо забезпечення захисту інтересів національної безпеки, виконання міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із розповсюдженням зброї масового знищення, обмеженням передавання звичайних видів озброєння, зміцнення міжнародного авторитету України;

- реалізація заходів, спрямованих на встановлення та забезпечення державного контролю за здійсненням міжнародного передавання товарів військового призначення і подвійного використання (далі - товари, що підлягають державному експортному контролю), контролю за використанням цих товарів у заявлених цілях, у тому числі щодо недопущення використання товарів, що підлягають державному експортному контролю, у терористичних та інших протиправних цілях;

- участь у розробленні проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, пов'язаних з регулюванням діяльності у сфері державного експортного контролю;

- здійснення у межах компетенції заходів з розвитку співробітництва з відповідними органами іноземних держав та організаціями міжнародних режимів експортного контролю.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

- здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України;

- приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань і застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів.

До органів місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю належать:

- місцеві ради народних депутатів України та їх виконавчі і розпорядчі органи;
- територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України [12, с. 41-49].

Компетенція місцевих рад народних депутатів України та їх виконавчих і розпорядчих органів визначається Законами України "Про зовнішньоекономічну діяльність" і "Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування". Нормативні акти місцевих рад народних депутатів України та підпорядкованих їм виконавчих органів стосовно регулювання зовнішньоекономічної діяльності приймаються тільки у випадках, безпосередньо передбачених законами України. Місцеві ради народних депутатів України та їх виконавчі органи діють як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності лише через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, які мають статус юридичної особи України.

Територіальні підрозділи (відділення) можуть створюватися органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України, якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи. Зазначені органи територіального регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюються за погодженням з відповідними місцевими радами народних депутатів України та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України.

Дії зазначених підрозділів (відділень) не повинні суперечити нормативним актам місцевих рад народних депутатів України, за винятком випадків, коли такі дії передбачені або впливають із законів України. На даний час основним органом державного регулювання зовнішньоекономічної

діяльності на місцевому рівні є управління зовнішніх відносин і зовнішньоекономічної діяльності обласної державної адміністрації, а для міст Києва і Севастополя - міської державної адміністрації. Подібні управління в регіонах є органами державної виконавчої влади.

2.2. Аналіз проблем правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі та їх усунення

В умовах глобалізації світової економіки та поглиблення інтеграції України у світовий економічний простір, особливої актуальності набуває питання забезпечення сприятливих умов для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Визначальною першоосновою для створення таких умов є наявність сприятливого законодавчого поля, що регулює дану сферу правовідносин, та характеризується ознаками гармонійності, взаємоузгодженості його правових норм.

На жаль, законодавство України про зовнішньоекономічну діяльність містить ряд недоліків, зокрема недостатню системність нормативно-правових актів; наявність великої кількості нормативно-правових актів, що регламентують подібну сферу правовідносин; численні прогалини та колізії правових норм [12, с. 41-49].

Серед головних проблем правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, слід охарактеризувати наступні.

1) Неузгодженість правових норм основоположних нормативно-правових актів у сфері зовнішньоекономічної діяльності – Господарського кодексу України та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»:

- різне визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність». Головна відмінність даного визначення у цих двох актах полягає у тому, що Господарський кодекс (далі – ГК) у статті 377 закріплює однією з обов'язкових ознак даної діяльності перетин митного кордону України

майном та/або робочою силою. Проте, далеко не всі види зовнішньоекономічної діяльності, регламентовані законодавством, здійснюються з перетинанням митного кордону України. Наприклад, експорт та імпорт капіталів, надання міжнародних послуг, міжнародні фінансові, кредитні та розрахункові операції тощо, а також окремі випадки експорту й імпорту товарів та робочої сили. Окрім цього, експортно-імпорту операції з товарами та роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності (й навпаки) можуть здійснюватись без факту перетину кордону, про що навіть свідчить нормативне визначення цих видів діяльності у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон) [1;2; 4, с. 27];

- прогалини в регулюванні квотування зовнішньоекономічної діяльності. Згідно змісту ч. 3 ст. 381 ГК, Закон має визначати: випадки запровадження режиму квотування, порядок квотування та види квот. Але Закон містить далеко не всі ці аспекти. Зокрема, ним не встановлено механізм розподілу квот у разі процедури неавтоматичного ліцензування. Це вимагає і Угода СОТ про процедури ліцензування імпорту;

- відсутність у Законі положень щодо реєстрації зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Статтею 383 ГК встановлено, що види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що підлягають державній реєстрації, а також порядок її здійснення визначаються Законом, та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до нього. Проте, даний Закон наразі взагалі не містить жодних положень як щодо видів зовнішньоекономічних договорів, що підлягають державній реєстрації, так і щодо порядку її здійснення [14, с. 58-63];

- відсутність у Законі положень щодо адміністративної відповідальності у сфері зовнішньоекономічної діяльності, можливість застосування якої передбачає ГК. Розділом V ГК передбачено такий вид господарсько-правової відповідальності, як адміністративно-господарські

санкції. А ч. 3 ст. 383 даного Кодексу передбачає застосування цього виду відповідальності за невиконання вимоги реєстрації зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що мають бути зареєстровані. Спеціальні закони також передбачають можливість застосування адміністративної відповідальності (наприклад, стаття 8 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»);

2) Неузгодженість норм Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» з нормами інших законів, що регулюють дану сферу діяльності.

Як приклад такої неузгодженості, можна навести положення ч. 10 ст. 16, де зазначено, що рішення про запровадження режиму ліцензування у разі застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі згідно із законодавством. Проте, у Законі України «Про порядок ліцензування імпорту товарів в Україну, які є об'єктом застосування спеціальних заходів» не передбачена можливість застосування ліцензування як спеціального заходу;

3) Надмірна деталізація змісту зовнішньоекономічного законодавства.

Законодавство перетворюється із зібрання загальних правил поведінки на казуїстичне – розраховане лише на ті чи інші казуси, випадки. Останнім часом спостерігається тенденція до прийняття законів, що регулюють окремі вузько направлені аспекти зовнішньоекономічної діяльності (наприклад, «Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину», «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур», «Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів» та багато інших).

4) Наявність значної кількості підзаконних нормативно-правових актів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, норми яких, за їх ознаками, необхідно віднести до норм законів [16, с. 54-55].

Досить часто у підзаконних нормативно-правових актах можна знайти норми, що містять загальні правила поведінки, охоплюють ті чи інші сфери правовідносин та широке коло їх суб'єктів (наприклад, постанова Кабінету Міністрів України «Про сприяння зовнішньоекономічній діяльності» від 14 квітня 1999 року № 593; Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» від 4 жовтня 1994 р. № 567/94; Указ Президента України «Про інвестування майнових цінностей резидентами за межами України» від 13 вересня 1995 р. № 839/95; та багато інших підзаконних актів). Згідно загальноприйнятим правилам теорії права, підзаконний нормативний акт повинен деталізувати та розширювати положення закону. Натомість, спостерігається зовсім протилежна тенденція.

Отже, з метою вирішення вищевказаних проблем правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, пропонується:

- узгодити суперечності та прогалини правових норм Господарського кодексу України та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», внівши до них відповідні зміни;

- забезпечити взаємну відповідність положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та положень інших основних нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу правовідносин;

- здійснити консолідацію до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» норм законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які вже частково відображені у чинній редакції даного закону.

ВИСНОВКИ

Правовим регулюванням зовнішньоекономічної діяльності є владний вплив на суспільні відносини в сфері здійснення зовнішньоекономічної діяльності з метою їх упорядкування і приведення у відповідність з нормами права. Суспільні відносини виникають між міжнародними та національними органами регулювання зовнішньоекономічної діяльності; між національними органами регулювання зовнішньоекономічної діяльності; між національними органами регулювання зовнішньоекономічної діяльності та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Завданнями правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності є:

- регламентація суспільних відносин з метою захисту прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення єдиного правового простору для здійснення суб'єктами своїх прав та обов'язків;
- укріплення співпраці суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності - іноземних контрагентів, які належать до різних економічних, правових, соціальних та культурних систем.

Сферою правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності є всі види взаємопов'язаних відносин, які відрізняються своєю цілеспрямованістю, змістом та формою. При визначенні сфери правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності слід враховувати такі моменти:

- з юридичного боку, ці відносини не є однорідними за своїм характером: серед них є приватні і суспільні, внутрішні і зовнішні;
- з точки зору юридичної рівності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, правові відносини можуть складатися із цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних правових відносин.

Таким чином, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності є комплексним міжгалузевим правовим утворенням, яке потребує застосування відповідних методів правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Розрізняють наступні методи правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- імперативний метод;
- диспозитивний метод.

Джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що містять матеріальні норми, безпосередньо регулюють правові відносини в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом є Генеральна угода з тарифів і торгівлі (1994 р.), яка містить матеріальні норми щодо митної оцінки, до відвантажу вальної інспекції, технічних бар'єрів для торгівлі, застосування санітарних і фітосанітарних заходів, процедури імпортного ліцензування, заходів безпеки, субсидій та врівноважених заходів, антидемпінгових норм, інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею текстилем та оджею, сільського господарства, правил походження, платіжних балансів, випадків, за якими митні адміністрації мають підстави сумніватися у правдивості чи точності задекларованої вартості товарів, державних торговельних підприємств тощо.

Джерелами правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що містять колізійні норми, є джерела права, які містять правові норми, що врегульовують колізії між іноземними правовими системами, відсилаючи до матеріальних норм тої чи іншої іноземної правової держави.

Джерелами правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що містять змішані норми, є джерела права, які містять поєднання матеріальних та колізійних норм в сфері правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Практично всі джерела права, що регламентують здійснення зовнішньоекономічної діяльності, містять змішані норми: колізійні норми сприяють усуненню прогалін, які утворюються при

використанні матеріальних норм в цих джерелах. Поєднання матеріальних та колізійних норм в джерелах права дозволяє враховувати конкретні умови виникнення й реалізації прав та обов'язків суб'єктів правових відносин, які виникають в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Алієва-Барановська В. М. Аналіз теоретичних засад господарсько-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. М. Алієва-Барановська // Європейські перспективи. - 2013. - № 4. - С. 119-129
4. Вавенко А. Е. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств / А. Е. Вавенко // Управління розвитком. - 2014. - № 6. - С. 71-73
5. Вульчин М. М. Проблемні аспекти реалізації зовнішньоекономічної діяльності в Україні / М. М. Вульчин // Ефективність державного управління. - 2015. - Вип. 44(2). - С. 40-47
6. Гречин Є. Є. Теоретичні основи дослідження правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / Є. Є. Гречин // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 4. - С. 91-95
7. Журавель А. В. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / А. В. Журавель // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 3. - С. 85-89
8. Кіян О. В. Межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності / О. В. Кіян // Митна справа. - 2014. - № 4. - С. 21-26
9. Клімович І. М. Теоретичні аспекти та нормативно-правове регулювання аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємств / І. М.

Клімович // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2016. - Т. 21, Вип. 7(1). - С. 172-175

10. Коломацька С. П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення [Текст]: навч. посіб. / С. П. Коломацька. — К. :Професіонал, 2013. — 288 с.

11. Кульгавець Х. Ю. Щодо визначення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в українському законодавстві / Х. Ю. Кульгавець // Право і суспільство. - 2015. - № 3(3). - С. 88-91

12. Мошинська О. В. Спрощення зовнішньоекономічної діяльності засобами митного регулювання: нормативно-правова модель і перспективи розвитку / О. В. Мошинська, А. В. Мазур // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2012. - № 1. - С. 41-49

13. Петрина В. Н. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет правового регулювання / В. Н. Петрина // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 1. - С. 174-179

14. Свідерська А. В. Дослідження ризиків у правовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств / А. В. Свідерська // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2013. - Вип. 24. - С. 58-63

15. Юрченко С. М. Теоретичні засади адміністративно-правового регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності / С. М. Юрченко // Сучасні питання економіки і права. - 2011. - Вип. 1. - С. 125-130

16. Фомінський І. П. Зовнішньоекономічна діяльність малих підприємств [Текст] / І. П. Фомінський. — К. : [б. в.], 2013. — 119 с.

17. Чайковська В. В. Про поняття "правовий режим" (на прикладі правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності) / В. В. Чайковська // Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство. - 2014. - Т. 19, Вип. 2. - С. 87-94

18. Чайковська В. В. Міжнародні економічні договори як джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності / В. В. Чайковська // Альманах міжнародного права. - 2015. - Вип. 7. - С. 20-31

19. Шкумат А. В. Правові аспекти регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства / А. В. Шкумат // Вісник Національного технічного університету "ХП". Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. - 2014. - № 63. - С. 118-125